

ODRAZ CYRILLO-METODSKEJ MISIE V SLOVENSKEJ UMELECKEJ LITERATÚRE

MGR. PETER CABADAJ

Cyril and Method are considered the most important figures in terms of the development of language, script, and Christianity in Great Moravia. The paper, on the occasion of the 1160th anniversary of the arrival of these brothers from Thessaloniki, reflects on the historical development of the Cyril-Method topic in the context of Slovak poetry, prose, and drama. It is devoted to the depiction of this topic from the 18th century in Slovakia and later in the foreign environment, highlighting the contribution that their activities had for the development of the education of the Slovaks. This topic, which has been present in Slovak literature for more than 12 centuries, confirms the significance of the arrival of Cyril and Method at that time and for every generation that followed it.

Keywords: Cyril and Method, creation of language and script, development of Christianity, Glagolitic, Cyrillic, Slovak literature

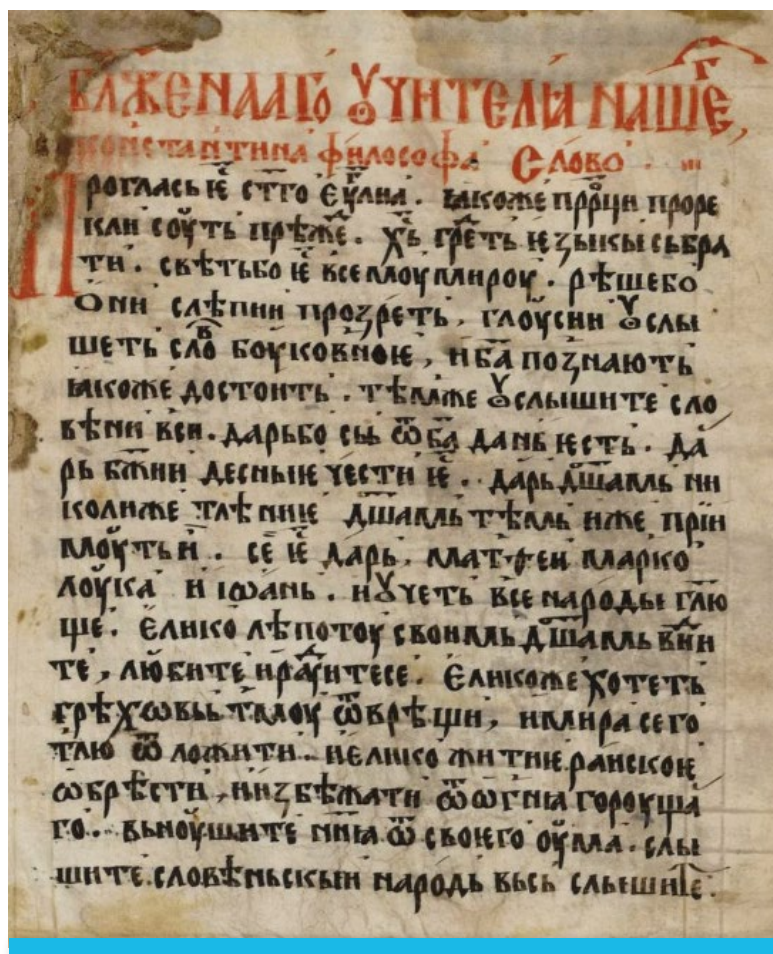
 petercabadaj5@gmail.com

Aktuálne 1 160. výročie príchodu solúnskych bratov na územie našich predkov ponúklo vhodnú príležitosť k hlbšiemu zamysleniu sa nad univerzálnym odkazom misie slovanských apoštolov a dnešných spolupatrónov Európy. So všestrannou činnosťou svätých Cyrila a Metoda okrem iného spájame aj počiatky domácej slovesnosti, bezprostredne súvisiace s christianizáciou v staroslovienskom jazyku (hlaholika, cyrilika). Pamiatky v ňom vytvorené – písané i mladšou cyrilikou – sa stali súčasťou literárneho a kultúrneho fondu v slovanských oblastiach, ktoré patrili do sféry východnej, byzantsko-ortodoxnej cirkvi.

Z korpusu textov, určených pre potreby kultu a zachovaných v neskorších odpisoch najmä bulharskej, srbskej a ruskej redakcie, s veľkomoravským obdobím korešpondujú najmä legendy *Život Konštantína a Život Metoda*, predstavujúce príkladné ukážky hagiografického štýlu. Sústreďujú sa na kľúčové etapy pôsobenia obidvoch vierozvestov, vecným obsahom sú to skôr náboženské spory a obrany, ako forma zápasu o svätosť. V každom prípade však platí, že ide o najstaršie a najvýznamnejšie písomné pramene, ktoré svedčia o pôsobení solúnskych bratov a umožňujú tak nazrieť do náboženských, politických a kultúrnych kulís Veľkomoravskej ríše. Ich vierohodnosť dosvedčujú mnohé ďalšie pramene.

PROGLAS

Najstaršou slovenskou a zároveň i slovanskou básňou, ktorá vznikla na území dnešného Slovenska, je *Proglas* (863 – 867), čiže *Predspev k svätému Evanjeliu*. Za jej autora sa považuje zakladateľ slovanského písomníctva, tvorca písma a šíriteľ kresťanskej viery na Veľkej Morave Konštantín Filozof (sv. Cyril). Báseň *Proglas* je prvým, jedinečným a skutočným literárnym dielom objasňujúcim veľkosť a význam kresťanskej viery. Písmo a knižná vzdelanosť je tu chápaná ako podstata ľudského pokroku spájajúca sa predovšetkým s rozvojom kultúrnosti ako nenahraditeľnej podmienky na prekonanie živočíšnych pudov a zvyklostí predkresťanského života. *Proglas* teda znamená akúsi „nástupnú plochu“ na šírenie Božieho slova, ktorú práve formou literárnej činnosti začali na našom území solúnski bratia, pokračujúc neskôr prekladom štvorice *Evanjelií, Skutkov apoštolských, Žaltára* a celého *Starého zákona*.

Úryvok básne *Proglas*. Zdroj: www.wikipedia.org

Básnik Teodor Križka vníma *Proglas* ako „jednu z najkrajších a najdokonalejších básní svetovej literatúry, ktorej význam pre naše národy sa rovná takmer

Podobizeň Cyrila a Metoda. Zdroj: Slovenská národná knižnica – Literárny archív (SNK – LA)

objaveniu nového kontinentu alebo v novších podmienkach nálezu života na inej planéte. Napísaná je písmom, ktorého prvý znak tvorí kríž a ten kríž má niesť národom spasiteľné Slovo – tak aj ponad tisíc-ročie premoštuje slovenský a macedónsky národ.“ Pri príležitosti 1 150. výročia príchodu slovanských apoštolov na naše územie vyšli v roku 2013 dve pozoruhodné knižné diela, venované Proglasu. Prvý titul vydala Slovenská národná knižnica a ide o jeho slovensko-macedónsku verziu. Báseň *Proglas* preložil Eugen Pauliny a prebásnil Viliam Turčány. Autormi sprievodných textov a štúdií sú arcibiskup Cyril Vasiľ, sekretár Kongregácie pre východné cirkvi, historik Matúš Kučera a už spomínaný básnik Teodor Križka. Preklady do macedónčiny zabezpečil bibliograf macedónskeho pôvodu Stojan Lekoski, dlhodobo žijúci na Slovensku.

Druhá publikácia s názvom *Proglas. Preklady a básnické interpretácie* vyšla zásluhou Literárneho informačného centra. Prekladmi, esejami a básňami do nej prispeli kardinál Jozef Tomko, Viliam Turčány, Lubomír Feldek, Ján Buzássy, Mila Haugová, Ján Zambor, Katarína Džunková, Juraj Kuniak, Daniel Hevier, Erik Ondrejčka, Anna Ondrejková, Rudolf Jurolek, Dana Podracká a Miroslava Vallová.

Pred siedmimi rokmi vyšla zatiaľ posledná kniha reflektujúca klenot našej i slovanskej literárnej histórie – vedecká monografia *Velkomoravský Proglas* (2016). Mladá slavistka Kristína Pavlovičová v nej kriticky analyzovala jednotlivé preklady a prebásnenia diela do slovenčiny, poukázala na vážne významové posuny, dokonca zmeny textu, historické aj teologické či jazykové neporozumenia. Hoci publikácia vyvolala viacero negatívnych ohlasov, ide o mimoriadne cenný príspevok do skúmania veľkomoravskej látky.

Proglas. Zdroj: www.inlibri.online

Velkomoravský proglas. Zdroj: Proglas.litcentrum.sk

JEDINEČNÝ VKLAD BERNOLÁKOVCOV

Z obdobia, ktoré nasledovalo po zániku Veľkej Moravy, nejestvuje nijaká dokumentácia o tom, že by sa naši predkovia držali abecedy, ktorú im doniesli bratia zo Solúna. Prešli storočia a o sv. Metodovi a jeho diele neostala u nás prakticky nijaká stopa. Situácia sa začína meniť až v priebehu 18. storočia, čo súviselo s procesom oživovania historickej pamäti a postupného rozvoja národnej kultúry.

Príslušníci bernolákovského hnutia ako prví v našich dejinách nastolili otázku spisovného slovenského jazyka, pričom svoje snahy úzko spájali s cyrilo-metodskou myšlienkou. Dubnický farár Ondrej Mészáros v odpovedi profesorovi Michalovi Kratochvílovi okrem iného napísal, že „*prvotiny tieto*“ – mal na mysli prvé filologické diela Antona Bernoláka – „*venované budú spravodlivo sv. Cyrilovi a Metodovi*“. (5. 8. 1786)

Posledné decéniá 18. storočia sú mimoriadne dôležitým obdobím aj z pohľadu slovenských dejín. Okrem iného predstavujú úvodnú fázu nášho národného obrodovania, čiže počiatok premeny slovenskej národnosti v novodobý národ. Súčasne s povznesením národného jazyka venovali osvietenští vzdelanci osobitnú pozornosť zásadnému prehĺbeniu živého záujmu o dejiny, čím chceli prispieť k prebudeniu národného povedomia širších spoločenských vrstiev.

Veľkomoravskú, resp. cyrilo-metodskú tematiku rozvíjali dvaja historici slovenského pôvodu – Juraj

Papánek a Juraj Sklenár. Z ich prác, ako aj z diel ďalších historikov, čerpal **Juraj Fándly** pri koncipovaní *Skrátených dejín slovenského národa* (*Compendiata historia gentis Slavae*). Solúnskych bratov spomína Fándly aj v úvode k svojmu dielu *Pilní, domajší a poľní hospodár* (1792); dva zväzky kázni *Príhodné a svätečné kázne* (1795 a 1796) im dokonca priamo venoval. Do druhého zväzku zaradil historicko-oslavnú kázeň o sv. Cyrilovi a Metodovi, ktorá v určitom zmysle odzrkadľuje ich obraz a význam vo vedomí bernolákovskej generácie. Fándly zdôrazňuje, že na rozsiahle misijné dielo medzi Slovanmi vierozvestov povolal a poslal sám Boh, pričom vyzdvihuje nielen ich kultúrnu a literárnu dielo, ale i horlivú misionársku a pedagogickú činnosť. Autor tak dospel k presvedčeniu, že vďaka tejto činnosti sviťol našim predkom „až dovilka trvajúcí jasní deň“. Z tohto uhla pohľadu vnímal Fándly kresťanstvo na Slovensku ako cyrilo-metodské. Dokonca naznačil i ďalšie závažné poslanie byzantskej misie – veľkú snahu vierozvestov o jednotu zmýšľania všetkých, „o jeden ovčinec, o jednotu vo vie-

re, o jednotu v oslave jedného Boha“. Solúnski bratia si preto podľa neho oprávnene zaslужujú, aby sa ich sviatok „slávne svätíl z večítú úctivosťú“.

Bernolákovci sa podľa vzoru sv. Cyrila a Metoda usilovali poskytnúť ľudu slovenský preklad Svätého písma. Na zodpovednú úlohu preložiť ho sa podujal ostrihomský kanonik Juraj Palkovič. Vďaka porozumeniu ostrihomského arcibiskupa, neskôr **kardinála Alexandra Rudnaya** (rodom Slováka a uvedomelého podporovateľa národného hnutia), vyšiel preklad v dvoch dieloch (1829 a 1832). Práve spomínaný kardinál Rudnay už v roku 1822 zaradil sviatok sv. Cyrila a Metoda do kalendára rozsiahlej ostrihomskej arcidiecézy.

JÁN HOLLÝ

Najvýznamnejší bernolákovský básnik Ján Hollý zásadným spôsobom prispel k popularizácii odkazu cyrilo-metodskej myšlienky. Už súčasníci ho považovali za slovenského proroka, ktorý je celou svojou osobnosťou ukotvený v národnej tradícii a ktorý prináša svojmu národu radostnú zvesť a kreslí mu slubné perspektívy. Občas počujeme, že živému čitateľskému prijímaniu Hollého diela bráni bariéra bernolákovského jazyka a použitej časomieri. V každom prípade má však tento klasik slovenskej literatúry v jej kontexte zakladateľský význam. Týka sa to aj tvorcových eposov reflektujúcich veľkomoravskú, respektíve cyrilo-metodskú tematiku.

Prvým a najrozsiahlejším (12 spevov) eposom bol *Svätopluk* (1833). Dej, pre ktorého historicky verné kontúry Hollý usilovne študoval pramene, je zdvojený o mytologickú dimenziu. Rovnako ako *Svätopluk* porazil Nemcov a „zmužilých veľké založil kráľovstvo Slovákov“, aj nad pohanskou mytológiou, stelesnenou Černobogom, víťazí mytológia kresťanská. Týmto záverom eposu o založení štátu si Hollý pripravil pôdu pre nasledujúci epos o založení „ducha“ – *Cirillo-Methodiada* (1835).

V šiestich spevoch vykresľuje christianizačnú misiu Konštantína a Metoda na Veľkej Morave, dovtedy bohato „zaluďnenej“ pohanskými bôžikmi. Z pohľadu autorovho rozsiahleho básnického diela má tento epos centrálnu postavu. Ohľadom neho Hollý v liste Jurajovi Palkovičovi (15. 8. 1834) napísal: „S tejto básne naučá sa Slováci, jak náboženstvo kresťanské u nich povstalo a rozšírené bolo“. Kňaz-bás-

Pilní domajší
a poľní
Hospodár,
minaucusla
niewedomého, puchibugického
Hospodára.
Těj napominagici kešiwu
Gazdinu
I potrebním Pracám celého Roku.
Od Mnohomelebného Pána
Gura Fándliho,
Naháččého Farára
swisani pre
S l o w á k o w.

Wittlačeni i Utratami Pánow Predplacitelow w
Lzname u Wáclawa Selinta, městského Rai
Wittlačára Roku 1792.

Svätopluk.

Spev prvni.

Obsah.

Svätopluk, král Slovanov, ve Zlati, do kterého dali ho Němci preto, že jim do Jodezeňu přišel, si staže a Boha za Vilobodeňi proti. Doš vylisí gebo modlitbu, že silá Boša světo ke Karolmanovi, a dohaz mu dáva, abí Svätopluka z Wazeňu pustil, a tak učiní přisubuge. Napřed však Staršich padner povolá, a daní od Boša Rozkaz jim přednášá. Cbce Svätoplukovi Rašislavovu Kragnu pro Wiminkami pridat, a radí, a umítoľ odporuge, a bi to Kgečis dšitě cíľo. Enjškak naproti i Kragnu, Rašislavovi i Cezu Karolmanu za Mandelhug, datkáše. Zalúbi sa w seckies gebo Rada i Karolmanovi. Svätopluk na dnem přichádsá. Karolman r. představuge, co ge na dnem uzaprēne. Svätopluk šatōnu podvotí; a Wiminky, pod kterimi panovaz má, přigima. Dnem sa rozegde.

Opisam, gah Svätopluk welhā na Karolmana wēd Wognu, a Zmítasitel seba ag swog od gebo Wład. Oslobodiv Narod nepodlesli, a fasa Janovnik, a zmuzilich welhē zalosil Kráľstwo Slovanie. Umo mila, gestlis kedí w mēch si mi přispelafesiu. Weil nagvác přispeq na pomoc, bies bodne o tie bē. Od sadnebo ze w sech posawad az Wescca nerekl.

Úryvok z eposu Svätopluk. Zdroj: SNK – LA

nik kladie veľký dôraz na slovanskú liturgiu, ktorú apoštoli Slovanov začali uplatňovať na Veľkej Morave a ktorú pápež Hadrián II. schváli a s požehnaním poslal vierozvestov späť k našim predkom. Pápež zveril solúnskym bratom vznešené úlohy a bohatú náplň činnosti, ako oslava Boha a spása duší.

Do modernej slovenčiny bola Cyrilometodiáda transponovaná zásluhou uznávaného básnika a prekladateľa Jána Buzássyho. Vyšla ako súčasť Hollého Piesní, ktoré na vydanie pripravil Viliam Turčány (1985). Podľa literárneho historika a kritika Jozefa Ambruša nedosiahla Cyrilometodiáda básnický vzlet Svätopluka, slabší ohlas mala v čase básnikovho života aj v českom kontexte, kde najviac zaujali Svätopluk, Selanky a Žalospevy. Nedocenil ju ani Jaroslav Vlček, ktorý neskôr dokonca degradoval Hollého na pseudoklasisistu a označil jeho dielo za umelé a chladné, našiel v ňom „mníšsku šed', kláštornú pleseň“ a oneskorené napodobňovanie antiky. Na druhej strane Jo-

zef Felix nesúhlasil s takýmto „šedým“ videním Hollého. Podľa neho je básnikovo vnímanie sveta plné farieb, vône a pod. Umelecké kvality Hollého poézie vyzdvihli štúdie Viliama Turčányho, Evy Fordinálovej a iných. A čo na margo Cyrilometodiády uviedol jej prekladateľ Ján Buzássy? „Pri preklade sa prekladateľ stáva fanúšikom autora. Cyrilometodiáda je spev vznešený a silný. Hrdinovia tu nie sú bojovníci, ale vzdelanci a svätci. Osvetlenie scén tu neposkytuje oheň boja, ale tichá žiara Pravdy.“ Rozhľadený Buzássy sa vyjadril aj ku Hollého zásluhám v súvislosti s rozvíjaním veľkomoravskej látky, cyrilo-metodskej tradície a národných mýtov. „V mojom videní Holly zatienil všetko, čo sa o tomto období písalo, niekedy aj falošne. Veľmi som sledoval výsledky archeologického výskumu

Cirillo - Metodiada.
aneb
Konstantin a Metod
Slovanow Blahozvesti.

Witazka Basen
w sešti Spevoch
od
Sana Holleho
Arcibiskupstwa Ostrisomského
Knaza.

o pripogenim Životopisem
Svatých Cirilla a Metoda,
gako tež Bagošlowim aneb
Witah'gim pobanskies
Slovanow.

Hollého Cirillo-Metodiada a Životopis svätých Cirilla a Metóda, slovenských blahozvestov. Zdroj: SNK – LA

ako laik, ale aj ako ctiteľ historickej vedy, ktorá toto obdobie objektívne skúma... Holly mal silné národné cítenie, ktoré ho poznačilo romantizmom. Jeho duchovnú hĺbku zase barokom.“

Organickou súčasťou Hollého diela je aj prozaicky koncipovaný *Životopis svätých Cirilla a Metóda, slovenských blahozvestov* (1835). Tvorca dobre poznal súveké práce o vierozvestoch a na ich základe pútavou formou zobrazil životný príbeh obidvoch bratov. Ako však uvádza Anton Bagin: „... a predsa jedno osobitne a pri každej príležitosti Ján Holly podčiarkuje: sv. Cyril a Metod svojim dielom sú úzko spätí s Rímom“.

Špecifické postavenie má z pohľadu cyrilo-metodskej tradície spev, najmä chrámový spev. V tejto súvislosti preto nemožno opomenúť ani Hollého zrymovaný *Katolíckí spevník*. Do jeho prvého dielu (1842) zaradil pieseň *Cirille, Metóde, vlastní dva bratrové*, do druhého (1846) zasa pieseň *Ó apoštolski mužové*.

ENCYKLIKA GRANDE MUNUS

Ako zaujímavosť uvedieme, že v roku 1842 vyšiel v Budíne *Evanjelický Zpevník Jána Kollára*, kde nachádzame jednu pieseň „*k úcte sv. Cyrila a Metóda*“. Oduševnená činnosť bratov zo Solúna a kontext ich doby mimoriadne zaujali renomovaného historika, etnografa a slavistu **Pavla Jozefa Šafárika**, ktorý okrem iného položil vedecké základy slavistiky. V roku 1837 vydal štúdiu *Svatý Konstantin a Method, učitelé Slovanov*. Podľa rukopisu z 15. storočia publikoval *Život svätého Konstantina rečeného Cyril* (1851), na základe rukopisu zo 16. storočia *Život svätého Methodija* (1851). Do svojej knihy *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanů* (1851) zaradil Šafárik i prvé kritické vydanie *Života Konstantína a Života Metóda*. Ako dodatok k pamiatkam cyrilo-metodského obdobia vydal spis mnícha Chabra *O písmenech* (1852). Šafárik sa tiež zaslúžil o zverejnenie tzv. pražských zlomkov hlaholských. V nemecky napísanej štúdii *O pôvode a vlasti hlaholského písma* (1858) dokázal, že hlaholské písmo je staršie ako cyrilské a tvorcom hlaholiky bol sv. Cyril.

K cyrilo-metodskému odkazu sa hlásili aj štúrovci, hoci v rámci svojej všestrannej činnosti uprednostňovali spomienku na Veľkú Moravu, Nitru (Zobor), na kráľa Svätopluka. Ludovít Štúr v liste Františkovi Palackému s nadšením píše o Hollého *Cyrilometodiáde*, Jozef Miloslav Hurban odvodzuje počiatky slovenskej kultúry a literatúry od pôsobenia sv. Cyrila a Metóda. V polovici 19. storočia rozvíjali cyrilo-metodskú

tradíciu viacerí národní buditeľia (J. Palárik, J. Plošic, F. V. Sasinek, J. Slotta, Š. Závodník a iní). Zásluhou agilného Andreja Radlinského vychádzal v Banskej Štiavnici od roku 1850 týždenník *Cyryll a Method*. Do štvorzväzkového výberu slovenskej homiletickej literatúry *Poklady kazateľského rečníctva* (1848 – 1853) zaradil Radlinský aj Chrástekovu kázeň o solúnskych bratoch.

Osobitne treba vyzdvihnúť činnosť **Štefana Moyses**, ktorý bol 23. júla 1851 inštalovaný za bansko-bystrického biskupa. Slovenskí národovci v ňom mali veľkú oporu. Biskup Moyses zorganizoval v roku 1863 cirkevné oslavy 1 000. výročia príchodu sv. Cyrila a Metóda na naše územie. Pri tejto príležitosti uverejnil pastiersky list, v ktorom komplexne zhodnotil význam vierozvestov pre Slovensko, Uhorsko i slovanské národy. Dňa 4. augusta 1863 sa konalo ustanovujúce valné zhromaždenie Matice slovenskej a jej prvým predsedom sa stal práve Štefan Moyses. Delegáti valného zhromaždenia sa uzniesli na tom, že Matica slovenská vznikla „na tisícročnú pamiatku nášho pokresťančenia a založenia písomnosti slovanskej“.

Tisícročné jubileum úmrtia prvého slovanského arcibiskupa sv. Metóda (1885) si naši dejatelia pripomínali v atmosfére encykliky pápeža Leva XIII. *Grande munus*, ktorá významne prispela k prehĺbeniu sebavedomia Slovákov. V tejto encyklike z roku 1880 spomínaný pápež ocenil dôležitosť a zásluhy solúnskych bratov a okrem iného nariadil, aby sa ich sviatok v celej Cirkvi slávil 5. júla, čím zásadným spôsobom posilnil všestranný rozvoj cyrilo-metodskej tradície. Vysoko treba v tomto smere oceniť prínos historika Franka Víťazoslava Sasinka, ktorý písal o kresťanstve u Slovanov pred príchodom byzantskej misie na Veľkú Moravu, zameriaval sa na rozsiahle dielo slovanských apoštolov, ako aj na systematické oživovanie cyrilo-metodskej tradície. Pridali sa tiež majstri slova: Andrej Sládkovič napísal báseň *Lipa cyrilometodejská*, Pavol Országh Hviezdoslav publikoval kratšie epické básne *Pribína*, *Rastislav* a *Lútosť Svätoplukova*. Tisícročnému výročiu Metodovej smrti venoval Hviezdoslav vznešenú báseň *Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätého Cyril a Metóda*, uverejnenú v druhom zväzku almanachu *Živena* (1885).

ŽIVENA

Pri príležitosti 150. výročia založenia prvého spolku slovenských žien Živena sa konali v roku 2019 na viacerých miestach rozmanité podujatia, venujúce hlbšiu

pozornosť najmä historickým súvislostiam tejto látky. Nezaregistrovali sme však, že by bola v rámci osláv jubilea aspoň náznakovo spomenutá hodnota významu cyrilo-metodského dedičstva. Zakladateľské osobnosti, respektíve prví funkcionári Živeny, sa k nemu totiž otvorene a hrdo hlásili. Možno ani nebola náhoda, že spolok vznikol v roku tisícého výročia úmrtia svätého Konštantína Cyrila (1869). Konkrétnym a nespochybniteľným dôkazom už je napríklad (v poradí druhý) národný almanach *Živena*, ktorý vyšiel vo vtedajšom Turčianskom Svätom Martine v roku 1885 na počesť tisícého jubilea úmrtia svätého Metoda.

Podpredsedníčka spolku Elena Šoltýsová, neskoršie známa ako spisovateľka a dlhoročná predsedníčka Živeny **Elena Maróthy-Šoltésová**, v ňom uverejnila (str. 306 – 307) programový text s názvom *Úloha Živeny*. Okrem iného v príspevku uvádza: „... Keby všetky národy, každý svojou rečou zaspievali, nuž hymna Slovákov zaiste musela by znieť najdotklivejšie, pretože pekná reč jeho od mnohých storočí je zaznávaná, zanedbávaná, tupená, znevažovaná a vytískaná; pretože i teraz len potajmo smie ju Slovák milovať, len akoby ukradomky smie si ju pestovať – tú vznešenú svoju reč, ktorá už pred tisíc letmi za hodnú uznaná bola dostať svojho pomazania od prvých slovanských vierozvestov, svätých Cyrila a Metoda, keď títo i v nej volili si slovu Božiemu učiť národy slovanské! Že od tých tisíc rokov, cez všetky búrlivé a jej vždy neprajné doby nezahynula, ale udržala sa, to zaiste deje sa s Božím láskavým pričinením – a Boh nie preto nedal jej zahynúť, aby do nekonečnosti živorila, ale preto, aby, dospejúc k úplnému rozvinutiu, voľne pozdvihla svoju ušľachtilú hlavu a dôstojne zaujala miesto svoje medzi rečami inými.

My slávime tisícročnú pamiatku smrti Metodovej, nuž že svätíme ju povedome a od srdca. Nemôžeme lepšie dokázať, ako keď upevníme sa v úmysle: milovať, vzdelávať, vo vzácnosti a úcte držať od otcov zdedenú reč svoju, za ktorú pred tisíc letmi boje viedli a neresti podstupovali svätí bratia solúnski, prví naši učitelia vo viere kresťanskej a reči našej. Úmysel v skutok uviesť, pričíňme sa s úprimnou, vytrvalou snahou a uvidíme, že Boh, ktorý dal nám reč našu, nezahanbí nás, ale popraje nám skvelého zdaru!

Ten úmysel v skutok uvádzať pomôže i *Živena*, keď vydávať bude dobré knihy v slovenskej reči. Slovenské obecenstvo podporovať ju bude v tom dlhá najlepšej možnosti. Nám, priateľkám a priateľom Živeny, nastane úloha rozširovať knihy ňou vydávané, pobádať k ich kupovaniu a čítaniu.“

Pod názvom textu *Úloha Živeny* sa na strane 299 doslovne píše: „Výťah z reči, ktorú predniesla podpredsed-

níčka pani Elena Šoltýsová vo valnom zhromaždení dňa 5. augusta 1885.“ Záverečný text v príslušnom almanachu (s. 309 – 310) napísal jeden z iniciátorov vzniku spolku, zakladajúci člen a sekretár Živeny, význačný novinár, redaktor, politik a nebojácny národnokultúrny dejateľ **Ambro Pietor**. Publikujeme jeho ťažiskovú časť. „... *Posledné valné zhromaždenie Živeny pri všeobecnom oduševnenom súhlase schválilo, aby almanach tento venovaný bol ‚Pamiatke svätých prvoučiteľov slavianskych Cyrilla a Methoda pri tisícletnej rozpomienke na blaženú smrť Methodovu.‘* (Tieto isté slová sú uverejnené aj na titulnom liste almanachu. Pozn. P. C.) *Skromný to pomník nášho cítienia, zmysľania a jestvovania. Pri našich krušných okolnostiach krajší nemohli sme postaviť, ale postaviť ho boli sme povinní už preto, že my boli sme bezprostredne prvými, čo slovom i písmom prijali sme od svätých apoštolov našich učenie Kristovo, a zase preto, aby sme nevypadli zo slávnostného koncertu slavianskych národov pamiatku túto oslavujúcich.*

Dôstojnosť pamiatky požadovala, aby sme aj ináč dali primeraného výrazu svojim slávnostne naladeným srdciam. To stalo sa ukážkou slavianskeho písma vo venovaní a osobitnou prílohou *‚Azbuka vzhľadom na slovenčinu‘*, ktorú pre odľahčenie zostavili sme poriadkom latinskej abecedy.

Druhú prílohu dali sme hudobno-spevácku. Dúfame, že aj týmto zavďačili sme sa ctenému obecenstvu, z jednej strany vzhľadom na citlivú potrebu pri temer celkovom nedostatku klavírnych skladieb, z druhej strany, aby sme aj my ako tak prispeli k pozdvihnutiu hudobného umenia slavianskeho.

Nuž, nechže ide táto skromná, ale úprimná ozvena Tatier slovenských v šíre kraje, kde bijú srdcia spravodlivé, rodu nášmu prajné. Naša snaha, aby sme pozdvihli seba mravne i hmotne, nájde tu zaiste slušného uznania. Zdar Boh!

V Turčianskom Svätom Martine, v prepamätný rok tisícletnej rozpomienky na blaženú smrť svätého Metoda 1885.“

Cyrilo-metodskú tematiku reflektuje v národnom almanachu *Živena* z roku 1885 okrem príspevkov Eleny Maróthy-Šoltésovej, Ambra Pietra a spomenutej jazykovej prílohy aj rozsiahla vznešená báseň Pavla Országha Hviezdoslava *Žalm na tisícročnú pamiatku vierozvestov svätého Cyrila a Metoda* (s. 9 – 16).

Na základe uvedeného možno oprávnenne konštatovať, aký fundamentálny význam pripisovali profilové osobnosti Živeny z čias jej začiatkov univerzálnemu dedičstvu, ktoré nám svojou všestrannou činnosťou zanechali solúnski bratia, slovanskí apoštoli a dnešní spolupatróni Európy.

SLOVENSKÝ ÚSTAV SV. CYRILA A METODA V RÍME

Pred prvou svetovou vojnou sa cyrilo-metodská idea slobodne rozvíjala v Amerike, kam v dôsledku veľkej biedy, zaostalosti a národného útlaku odišli desaťtisíce Slovákov. Čoskoro predstavovala hybnú silu pri budovaní kostolov zasvätených vierozvestom, zakladaní početných krajanských spolkov a organizovaní rôznych podujatí.

Založením prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov (1918) vznikla priaznivejšia atmosféra na pripomínanie významu cyrilo-metodskej myšlienky. Pri príležitosti 1 100. výročia posvätenia Pribinovho kostola v Nitre (1933) sa konali nielen veľké slávnosti, ale vyšli aj dôležité preklady, odborné publikácie a zborníky. Na predošlé umelecké reflexie tejto látky však nadviazal **Janko Silan** až v roku 1941, čiže už v období existencie prvej Slovenskej republiky. Silanovu epickú báseň *Svätoboj* možno právom považovať za jeden z najlepších slovenských opusov s veľkomoravskou a cyrilo-metodskou tematikou. Iný protagonist Slovenskej katolíckej moderny **Ján Haranta** v zbierke veršov *Klienti* (1944) prosí v krajne vybičovanom vojnovom čase solúnskych bratov o ochranu svojho národa.

Na základe rozhodnutia predstavených prišli v druhej polovici 40. a začiatkom 50. rokov minulého storočia do Ríma noví slovenskí diecézni i rehoľní kňazi a bohoslovci. Postupne prichádza k rozvoju intenzívnej publicistickej a vydavateľskej činnosti, pričom od roku 1959 vyvstala akútna potreba systematickej výchovy kňazského dorastu. Práve táto dôležitá okolnosť nastolila požiadavku konštituovať Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Samotnému zriadeniu ústavu predchádzali zložité organizačné prípravy, zabezpečovanie finančných zdrojov na výstavbu budovy či mnohé pracovné stretnutia s vplyvnými krajanskými duchovnými autoritami v Severnej Amerike (A. Grutka, M. Shuba, T. J. Kojiš, J. J. Lach, F. Dubosh, M. K. Mlynarovič, A. Pír a ďalší). Práve slovenskí cirkevní činitelia, pôsobiaci v USA a Kanade, kardinálne prispeli k uskutočneniu tohto výnimočného projektu.

Dňa 13. mája 1963 podpísal Svätý Otec Ján XXIII. na slávnostnej audiencii v Konzistoriálnej sále apoštolského paláca vo Vatikáne apoštolský list *Magnifici eventus*, venovaný 1 100. výročiu príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu. Pri tejto príležitosti

posvätil základný kameň Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, ktorý po svojom dobudovaní (2. 5. 1964) mohol začať plniť šlachetné mnohoročné poslanie, jeho prvým rektorom sa stal **Mons. Štefan Náhalka**. Ucelené svedectvo o edičnej činnosti ústavu podal literárny historik a bibliograf Jozef M. Rydlo. V prehľadnej a obsahovo vyčerpávajúcej publikácii *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988* predostrel kompletný bibliografický súpis edičných aktivít ústavu vrátane informatívnej úvodnej štúdie a bohatého poznámkového aparátu. Knižné vydania odrážajú šesť tematických okruhov, ako filozofické diela, teologickú produkciu, Sväté písmo a liturgické texty, modlitebné knihy a katechetickú spisbu, cirkevné dejiny a životopisy svätých a krásnu literatúru. Dovedna išlo o 20 samostatných edícií. Z pohľadu našej témy treba spomenúť knižné série *Krásne slovo* (pôvodná slovenská próza) a *Lýra* (pôvodná básnická tvorba slovenských autorov), v rámci ktorých vyšlo aj niekoľko titulov inšpirovaných nadčasovým odkazom cyrilo-metodskej idey.

EXILOVÍ TVORCOVIA

Významným knižným príspevkom k 1 100. jubileu príchodu vierozvestov na územie našich predkov bola kolektívna antológia *Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi*, ktorú pripravil na vydanie **Mikuláš Šprinc** (1963). Obsahovala verše dvanástich exilových autorov. Zaujímavým spôsobom reflektoval príslušnú tematiku **Karol Strmeň**. Jeho päť zverejnených básní nemalo konvenčný a oslavný charakter, ale skôr kritický a konfrontačný tón. Nehistorizoval, ale porovnával súveké s aktuálnym a otvorene poukazoval na nelichotivú tvár súčasných Slovákov, ku ktorým by sa solúnski bratia azda ani nepriznali (báseň *Balada*). Strmeňovi je bližší sv. Metod, pretože tohto žalárovaneho svätca môže porovnávať s väzneným biskupom Jánom Vojaššákom (básne *Svätí bratia naši*, *Metod*, *Môj Cyril*). Žalm cyrilo-metodský je nielen modernou hymnickou oslavou vierozvestov, ale tiež pokornou prosbou o požehnanie pre Slovensko, trpiace pod komunistickým jarmom. Karol Strmeň tak dokázal tisícročnú tradíciu evokovať aj aktualizovať zároveň. Podobnú líniu uplatnil už skôr Mikuláš Šprinc vo svojej *Modlitbe za slovenský národ* (1952). Bratov zo Solúna, ako i svätých pustovníkov Svorada a Benedikta „*prosí za národ, ktorý musel opustiť, za svoj*

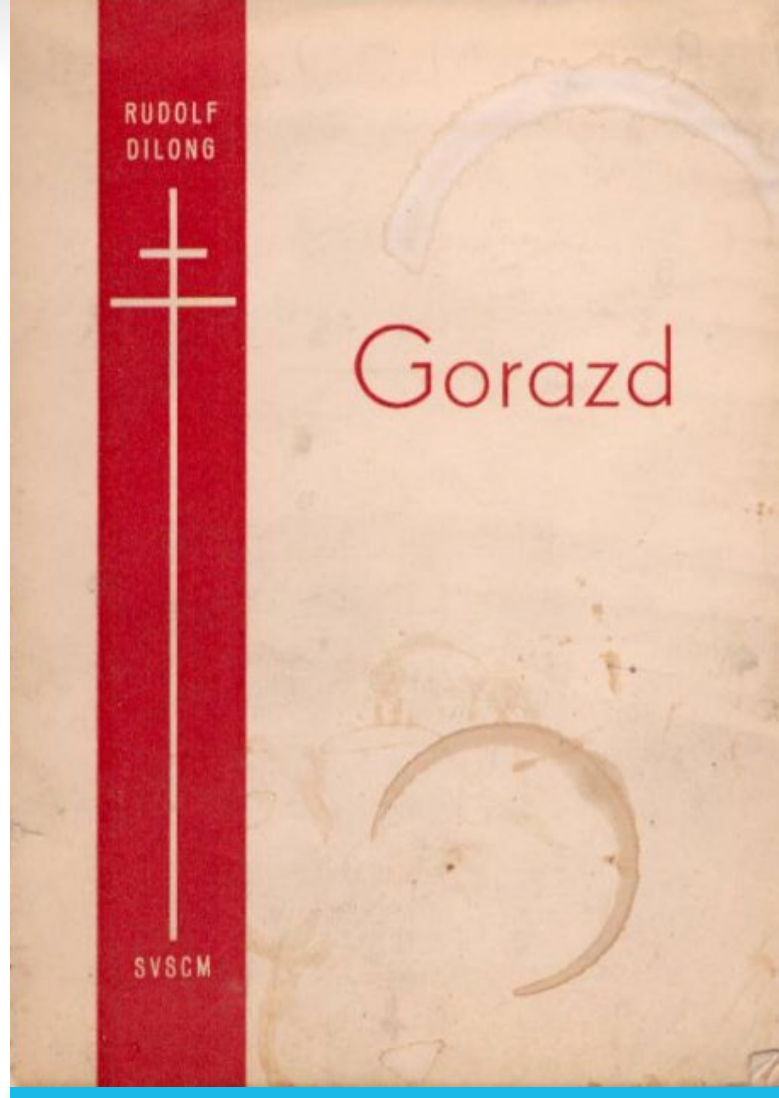

domov, ktorému komunistický režim berie vieru zasiatu do srdc benediktínskymi misionármi a upevňovanú i zveľaďovanú sv. Cyrilom a Metodom“. (Gallik, 2016)

Iným zaujímavým vkladom exilovým literátov do skúmanej témy je zbierka veršov *Odkaz* (1971), venovaná šesťdesiatinám všestrannej tvorivej osobnosti umelca a vedca **Jozefa G. Cincíka**, veľkého ctiteľa a oduševneného propagátora cyrilo-metodského kultu. Prispeli do nej Rudolf Dilong, Mikuláš Šprinc, Ján Okál a Karol Strmeň. Obálka knihy pozostáva z montáže slovenského znaku z veľkomoravskej éry a slovenskej spinky, ktoré sú harmonicky spojené so značkou časopisu *Most* (vznikol v roku 1954 v severoamerickom meste Cleveland). V tejto unikátnej zbierke nájdeme pôsobivé básne vydávajúce umelecké svedectvo o neustálom živení cyrilo-metodskej tradície. Tvorcovia ju vnímajú aj v úzkej zviazanosti s vlastným bolestným osudom, pretože museli opustiť rodnú vlasť, hoci významne participovali na jej národnom a kultúrnom rozvoji v medzivojnových rokoch.

Ako sme už naznačili, s dávnovekou cyrilo-metodskou tradíciou, ako „dedičstvom otcov,“ bol ideovo spätý tiež „mág slovenského slova“ **Rudolf Dilong**. Potvrďuje to nielen básnikovo zastúpenie v spomínanej antológii *Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi*, ale i neveršovaná, v próze napísaná dráma *Gorazd* (1963). Ide vôbec o prvú hru o najznámejšom žiakovi a spolupracovníkovi našich vierozvestov. Premiérovo ju naštudoval režisér Ferdinand Hoffmann v Slovenskom kultúrnom spolku v Buenos Aires (1963). Doma na Slovensku sa tak stalo až v roku 1993 (dokonca dvojnásobne) na prvom ročníku Gorazdovho Močenka. Tieto inscenácie preverili účinnosť Dilongovho dramatického obrazu dvoma spôsobmi, osobitým či „vlastným čítaním“ predlohy. (V roku 1994 vydalo Združenie divadelných ochotníkov Slovenska v Martine hru *Gorazd knižne*.)

Na cyrilo-metodské „dedičstvo otcov“ nadväzovali vlastnou tvorbou aj ďalší exiloví básnici, spisovatelia, esejisti, historici a publicisti, vyzdvihujúci kristianizačné a kultúrne dielo vierozvestov a dnešných spolupatrónov Európy (J. Dragoš-Alžbetínčan, M. S. Ďurica, F. J. Fuga, I. G. Fuzy, M. Lacko, F. Litva, J. Okál, C. Ondruš, A. Pauliny, J. M. Rydlo, Š. Senčík, M. Šprinc, Š. Vragaš, J. Tomko a iní). Nedávno zosnulý esejista a publicista **Imrich Kružliak** tému širšie rozvinul v knihe *Cyrilometodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii* (2003). Samostatnú zmienku si zaslúži tiež básnik **Gorazd Zvonický**, ktorý „dedičstvo otcov“ vytrvalo dvíhal, upev-

Obálka Dilongovej drámy *Gorazd* (1963). Zdroj: www.antikvariatick.sk

ňoval a bránil, pretože kresťania na Slovensku žijú „na aréne“ bojovného ateizmu, ohrozujúceho Cirkev a vieru. Tvorcove charakteristiky nepriateľskej strany zo zbierky veršov *Obolus* (1985) sa zahraničnému čitateľovi zdali trefné, úderné, domácemu slovenskému recipientovi zasa bombastické.

VILIAM TURČÁNY

Ako básnik, prekladateľ i literárny vedec rozvinul zásadným spôsobom skúmanú látku **Viliam Turčány**. Premostením cyrilo-metodského odkazu do súčasnosti jedinečne sprítomnil svojou tvorbou obraz o duchovno-kultúrnom a umeleckom pôsobení solúnskych bratov. Zároveň cez prizmu vlastnej básnickej reflexie priniesol originálny pohľad na charakter, význam a dôsledky ich misie.

Nebudeme z priestorových dôvodov uvádzať všetky tvorcové diela tejto proveniencie. Obmedzíme sa

len na niektoré. Šiesta Turčányho kniha veršov *Oheň z Neho* (1993), s palindrómom v názve, obsahuje tiež Cyrilské zlomky z roku 1969 (uverejnené boli aj v triptychu *Učítelia Slovanov*, ktorý v roku 1990 k Dňom slovanského písomníctva a kultúry vydala Matica slovenská). Tento minicyklus pôsobí ako „lyrický pendant Cyrillo-Methodiády“. Podľa básnikovej edičnej poznámky je zbierka *Oheň z Neho* vyslovením vďačnosti Jánovi Hollému a jeho historickým predchodcom Cyrilovi a Metodovi. Charakterizovať by sa ju dalo ako „slávu slovenského slova, jeho skrytých významových vrstiev a možností“. Jednotlivé znelky, ódy, žalmy, modlitby, prosby, výzvy, popevky a podobenstvá ožívujú cyrilo-metodskú tradíciu, pričom – v kontinuite hodnôt kresťanskej Európy – sú adresované vlastnému spoločenstvu i susedným národom a obracajú sa aj k Bohu. V básňach nechýbajú ani „vdakospěvy“ osobnostiam, ktoré túto tradíciu plynutím času udržiavali pri živote, neúnavne ju prehlbovali a rozvíjali.

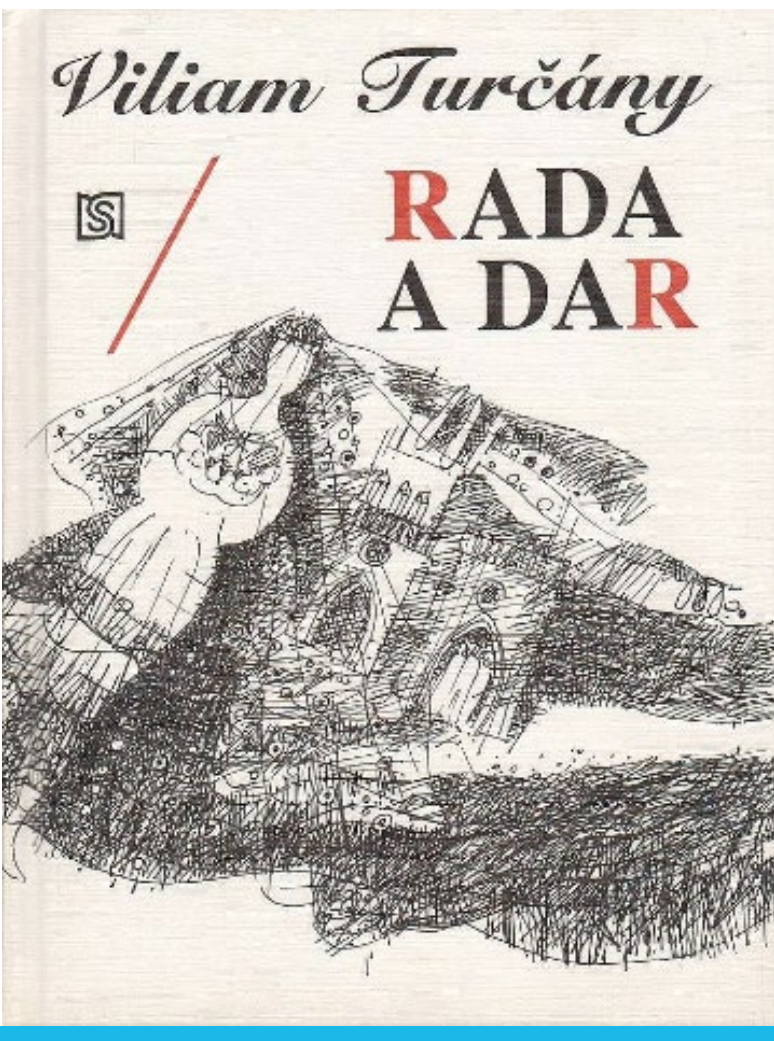
Súbor veršov *Rada a dar*, opätovne s palindrómom v názve, z roku 1995 má trojdielnu časť (*Hlaholica, Dar, Iskoni bie Slovo*), ktorú možno vnímať ako návod, kde hľadať prameň živej vody: v Božom Slove, za čo treba ďakovať vierozvestom Cyrilovi a Metodovi. Z knihy silno vyžaruje Turčányho hlboký, intenzívny vzťah k jazyku, čo potvrdzujú i názvy niekoľkých básní (*Dar jazyka, Slovenčina* a iné). Často sa vracia k cyrilo-metodskej tradícii, textom v staroslovenčine alebo ich prekladom, bernolákovskej kultúre a literatúre. Podľa Evy Fordinálovej v závere diela tvorca „naznačuje líniu: *Boh – Cyril a Metod, Holly, Hviezdoslav – a my*“.

Turčányho brilantné prebásnenie *Proglasu* zo staroslovienciny do modernej slovenskej reči a fundované texty, ktoré o tomto opuse Konštantína Filozofa napísal, zaraďujú našich dávnych predkov do kontextu a súradníc kultúrnych národov vtedajšej Európy.

HISTORICKÉ ROMÁNY A DRÁMY MILANA FERKA

Od polovice 70. rokov minulého storočia sa v rámci našej pôvodnej prozaickej produkcie pociťovala absencia syntetického diela s veľkomoravskou tematikou. Túto medzeru, na ktorú často poukazovala súdobá kritika, sa rozhodol vyplniť ambicióznym **Milan Ferko**. A bol to veru nielen čitateľsky úspešný, ale tiež odvážny počin! Monumentálny trojdielny historický román *Svätopluk* vydal v roku 1975 Slovenský spisovateľ v záslužnej edícii *Nová próza*. Prvý diel má názov *Sloboda sa nevymodlí (Konštantín a Metod)*, druhý *Najkratšia cesta k trónu (Rastislav a Svätopluk)* a tretí *Meč medzi mužom a ženou (Svätopluk a Slavomír)*. Z časového hľadiska ide o relatívne krátke obdobie rokov 867 – 871, keď sa postupne upevňoval mladý veľkomoravský štát.

Tvorca nesleduje iba osudy hlavného protagonistu deja, ktorý v románe vystupuje v celej svojej rozpornosti a protirečivosti. Podarilo sa mu plasticky zobraziť i dobovú atmosféru, dramatické udalosti vnútri Veľkej Moravy, ako aj zložitost zahraničnopolitických vzťahov a súvislostí, poddanské vzbury, kresťanské a pohanské zrážky, tvrdošijné lipnutie na tradíciách, dvorné i cirkevné intrigy, lásku aj nenávisť v rozmanitej škále konfliktov a stupňovaného napätia. Milan Ferko preukázal širokú znalosť pramenného materiálu, faktografie, dobrú orientáciu v príslušnej historickej dobe i v jej pomeroch a napokon aj schopnosť

Obálka zbierky veršov *Rada a dar* (1995). Zdroj: www.databaze-knih.cz

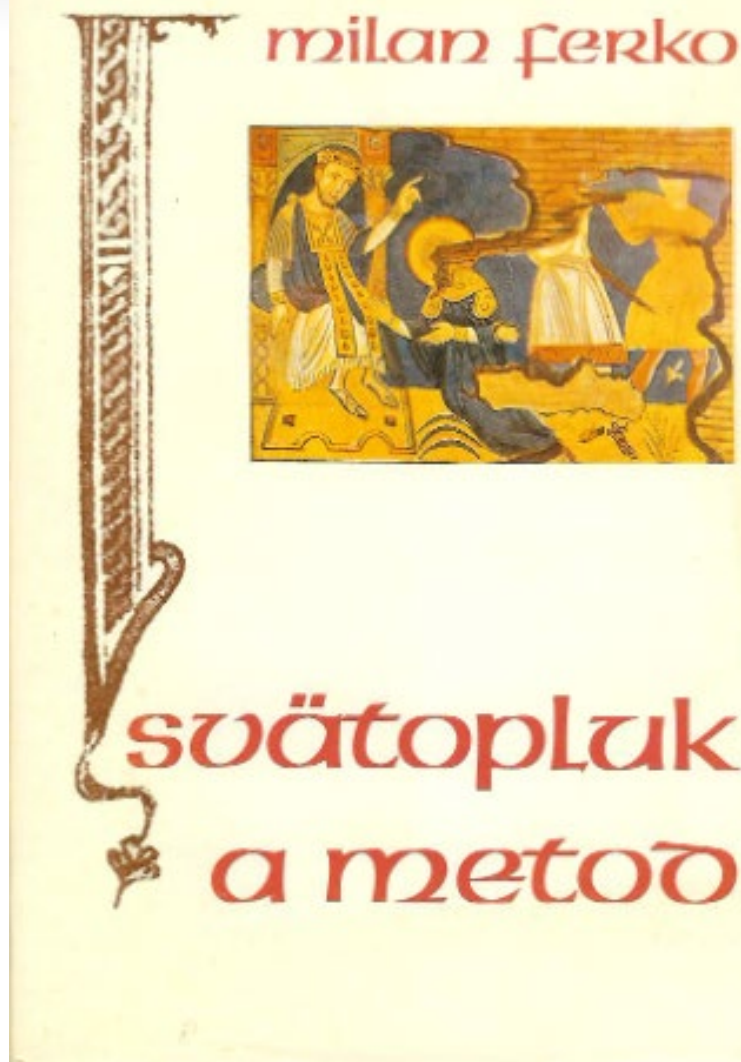
kreatívne aplikovať uvedené dispozície na vytvorenie originálneho diela o počiatkoch našich národných dejín. Použité slová platia i v prípade zobrazenia príchodu a misie solúnskych bratov. Spisovateľ k téme pristúpil s maximálnou zodpovednosťou, absolvoval množstvo konzultácií s historikmi, archeológmi, jazykovedcami, literárnymi vedcami i s kolegami „od pera“. Nemožno obísť ani precízne spracovaný poznámkový aparát a vysvetlivky, čo umožňuje recipientovi plnohodnotne vniknúť do súvekeho časopriestoru v období formovania Veľkomoravskej ríše.

Pokiaľ ide o Ferkovu autorskú metódu, sám sa vyjadril (1989), že v historických románoch „*nastolil u nás dovtedy málo uznávaný kurz historickej vernosti, pravda, v duchu známeho, história je pre mňa kliniec (ja by som dodal – aj rám), na ktorý zavesím svoj obraz. Inak povedané: nič nie je pravda, čo si nevymyslím, no v duchu logiky dejinných udalostí, spoločenského rozvrstvenia a konania hrdinov.*“

Čitateľský úspech *Svätopluka*, umocnený kladným prijatím kritiky, naštartoval agilného Ferka k ďalšiemu približovaniu veľkomoravského sveta. Rezultátom jeho úsilia boli romány *Svätopluk a Metod* (1985) a *Svätoplukovo dedičstvo* (1989), čím vznikla v dejinách slovenskej literatúry ojedinelá románová trilógia. Tematicky s ňou súvisí kniha literatúry faktu *Veľkomoravské záhady* (1990) a *Staré povesti slovenské* (1991). V prípade *Veľkomoravských záhad* však registrujeme aj negatívne reakcie a ohlasy. Napríklad známy literárny kritik Vladimír Petřík píše, že Ferko v spomenutej knihe „*posunul svoju metódu do neprípustných polôh*“. Na podporu vlastného tvrdenia uviedol Petřík niekoľko, podľa neho nehistorických, príkladov (záhada Metodovho hrobu a iné).

Širokospektrálna veľkomoravská tematika, najvýraznejšie osobnosti tých čias, rozličné historické reálie a súvislosti našli odraz tiež vo Ferkovej dramatickej tvorbe. Celkovo napísal šesť divadelných opusov, ktoré vyšli súborne pod názvom *Historické hry* v roku 1998 (*Zločin proti láske, Pomsta Pribinova, Obrana Metodova, Svadba Svätoplukova, Smrť Gorazdova, Hviezda Mojmirova*).

V priebehu osemdesiatych rokov sa veľkomoravskej látke intenzívnejšie venoval autorský tandem Ivan Hudec a Peter Valo. Konkrétnym výsledkom ich úsilia boli historické drámy *Knieža* (1985), *Bratia* (1987) a *Kráľ* (1988). Ako už vyplýva z názvu, osudy a činnosť slovanských apoštolov reflektuje dráma *Bratia*.

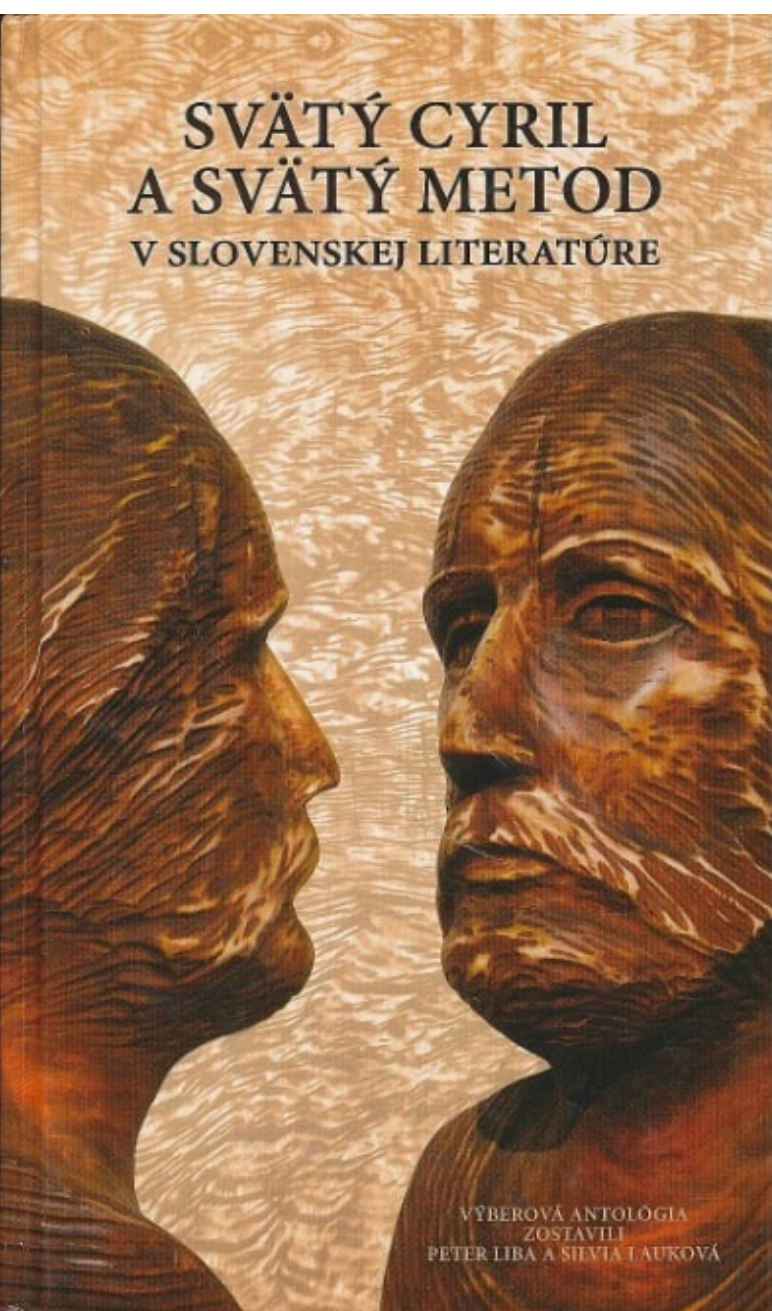
Obálka diela *Svätopluk a Metod* (1985). Zdroj: www.karpatsky-lovec.sk

21. STOROČIE

Všeobecne možno konštatovať, že po novembri 1989, respektíve po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993, sa odkaz Veľkej Moravy a svätých bratov stal súčasťou záujmu najmä vedeckých kruhov. V tejto súvislosti platí tvrdenie, že výskum cyrilo-metodského kultúrneho dedičstva sa rozvíja primárne v širšom interdisciplinárnom zábere (vydávanie prameňov, monografií, štúdií a článkov). Bolo zorganizovaných niekoľko sympózií a kolokvií, reflektujúcich z rôznych uhlov pohľadu skúmanú tematiku. Pripomenieme aspoň výstupy z medzinárodných vedeckých konferencií, ktoré v rokoch 2007 – 2008 pripravila činorodá Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Osobitne treba vyzdvihnúť najmä zborníky *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda* (2007) a *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu* (2008). Náležitá pozornosť je v niektorých štúdiách venovaná aj

téme, ktorú sme sa pokúsili bližšie ozrejmiť v tomto našom príspevku.

Peter Liba a Silvia Lauková pripravili v roku 2012 na vydanie záslužnú výberovú antológiu *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre*. Hlavným impulzom k jej vzniku bola potreba sprítomniť súčasnému čitateľovi tradíciu diela, ktoré, ako uvádzajú zostavovatelia v úvode, „prešlo hranicami času a stalo sa súčasťou nás samých, našej kultúry, nášho myslenia, našej literatúry“. Identický zámer motivoval spomenutú dvojicu literárnych vedcov aj k zostaveniu ďalšej výberovej antológie *Medzi trvaním a dejinami: Cyril a Metod v slovenskej literatúre* (2013).

Obálka diela *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre*.
Zdroj: www.databazeknih.cz

Cyrilo-metodské inšpirácie a posolstvo rozvíjali a rozvíjajú vo svojej spirituálnej tvorbe viacerí slovenskí básnici, ako Michal Chuda, Teofil Klas, Teodor Križka, Eva Fordinálová, Pavol Korba, Ján Maršálek, Katarína Džunková, Štefan Balák a iní. Ako v štúdiu uvádza literárny historik Ján Gallik, kontinuitu „včerajšieho a zajtrajšieho dňa“ medzi autormi katolíckej moderny a súčasnými generáciami poetov-katolíkov udržiaval gréckokatolícky kňaz, teológ, básnik, spisovateľ, vysokoškolský pedagóg a mysliteľ veľkého formátu **Mons. Jozef Tóth** (zomrel v r. 2022 v požehnanom veku 97 rokov). Nezlomili ho tvrdé perzekúcie zo strany komunistického režimu, keď v päťdesiatych rokoch minulého storočia bol internovaný v táboroch PTP. Potom dve decéniá obetavo pripravoval v katakombálnej Gréckokatolíckej cirkvi adeptov na kňazov v tajnej Cirkvi, po novembri 1989 sa významne podieľal na založení Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty v Prešove. Dlhodobu neustále písal a vytvoril rozsahom i kvalitou mimoriadne literárne dielo. Súborne ho v dvoch častiach vydal až v roku 2010 Teodor Križka *Dielo: poézia a Dielo: próza*. Básnická tvorba obsahuje aj zbierku veršov *Piesne zo Solúna*, v ktorej tiež, okrem iného, zaznievajú oslavné tóny na počesť vierozvestov. Jozef Tóth reflektuje nadčasový odkaz slovanských apoštolov v kontexte zložitej spoločensko-politickej situácie vo svojej vlasti po nástupe totalitného ateistického zriadenia vo februári 1948.

Poéziu **Michala Chudu** charakterizuje prepájanie kresťanského s národným, pričom dejinnosť a národnú totožnosť kontinuitne sprítomňuje v súčasnosti. Do zbierky veršov *Som s tebou v slove* (2010) zakomponoval v súvislosti s cyrilo-metodskou tradíciou rôzne motívy a symboly. Výpovedná hodnota básnického slova je v knihe umocnená reliéfmi (plastika vystupujúca z plochy) akademického sochára Antona Gábrika – taktiež s cyrilo-metodskou tematikou. Netradičným grafickým stvárnením diela sa podarilo umelecky atraktívne pretlmočiť všetky relevantné etapy životného príbehu a misijného účinkovania solúnskych bratov na Veľkej Morave.

Prakticky v rovnakom duchu ako Michal Chuda vníma cyrilo-metodskú tradíciu jeho básnický kolega **Teodor Križka**. Ide o akcentovanie duchovno-kresťanskej a národnej identity. Tematicky ju stvárnjuje nielen v poézii pre dospelého recipienta, ale i v tvorbe určenej primárne detskému čitateľovi.

Plodný básnik **Štefan Balák**, medzičasom už zosnulý rodák z oravskej obce Lokca, vydal v roku 2013 zbierku veršov *Sedemopočetníci*, ktorú venoval 1 150. jubileu príchodu vierozvestov na územie našich predkov. Štyridsať básní približuje ľudí, deje a kľúčové udalosti prelomových čias, keď k nám prišlo písmo, keď sa starosloviencina stala štvrtým liturgickým jazykom, a keď – slovami štúrovského básnika Janka Kráľa – „*boli Tatry naša pevnina, dolná zem komora, Duna, Tisa hranica a Pán Boh podpora*“.

Záverom môžeme položiť legitímnu otázku, či ešte niekedy v budúcnosti vyjde básnické, prozaické či dramatické dielo, ktoré na zodpovedajúcej kvalitatívnej úrovni zobrazí cyrilo-metodskú látku. Historici tvrdia, že poznávanie misijnej a kultúrnej činnosti solúnskych bratov a spolupatrónov Európy nie je ukončené, neustále sa dopĺňa a aktualizuje. Z tohto uhla pohľadu teda vyslovujeme neochvejné presvedčenie, že cyrilo-metodiáda ako trvalé inšpiračné žriedlo a silná nadčasová téma nepovedala v slovenskej umeleckej literatúre ešte ani zďaleka posledné slovo.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BAGIN, Anton. 1994. Úvod. In *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Martin : Matica slovenská 1994, s. 5 – 28. ISBN 80-7090-276-0.
- CABADAJ, Peter. 2002. *Slovenský literárny exil 1939 – 1990*. Martin : Matica slovenská 2002. 201 s. ISBN 80-7090-647-2.
- CABADAJ, Peter. 2010. Významné životné jubileum spisovateľa Milana Ferka. In *Knižnica*, roč. 11, č. 2 – 3, s. 123 – 126.
- ĐURICA, Milan Stanislav. 2013. *Život Konštantína a Život Metoda*. Panónske legendy. Martin : Matica slovenská 2013, s. 5 – 18. ISBN 978-80-8128-056-6.
- GALLIK, Ján. 2016. Sv. Cyril a Metod v slovenskej poézii 20. a 21. storočia. In *Konštantínove listy*, roč. 9/2, s. 98 – 105.
- HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter. *K výskumu cyrilo-metodskej problematiky na Slovensku po roku 1993*. Dostupné na internete: <http://www.slavu.sav.sk/sks/publikacie/13-hetenyi-ivanic.php/>.
- KEKELIAKOVÁ, Monika. *Hollého zmodernizovaná Cyrilometodiáda*. Dostupné na internete: <http://www.katolickenoviny.sk/26-2012-holleho-zmodernizovana-cyrilometodiada/>.
- KOVÁČ, Mišo Adamov. 2009. Konkretizácia Dilongovej hry Gorazd. In *Biografické štúdie 31*. Martin : Slovenská národná knižnica 2009, s. 68 – 70.
- KRIŽKA, Teodor. 2013. Lebo sú bez kníh nahé všetky národy alebo Nedajú sa písať slová na vodu. In *Proglas*. Martin : Slovenská národná knižnica 2013, s. 43 – 46.
- KRUŽLIAK, Imrich. 2003. *Cyrlometodský kult u Slovákov. Dlhá cesta k slovenskej cirkevnej provincii*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška 2003. 235 s. ISBN 8071654264.
- KUČERA, Matúš. 1986. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Martin : Osveta 1986. 296 s. ISBN 9788080466329.
- LACKO, Michal. 1971. *Cyrl a Metod*. Rím : Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda 1971. 222 s.
- Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. 2000. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo. 2000. 852 s. ISBN 8071143006.
- LIBA, Peter – LAUKOVÁ, Silvia. 2012. *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre: výberová antológia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2012. 234 s. ISBN 978-80-558-0240-4.
- MARSINA, Richard. 1985. *Metodov boj*. Bratislava : Obzor 1985. 126 s. ISBN 9788080616472.
- MAŤAŠÍK, Andrej. 1998. *Veľkomoravská hexalógia Milana Ferka*. In FERKO, M. *Historické hry*. Bratislava : Tália Press 1998, s. 365 – 367.
- MICHALOV, Jozef – HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter – TANESKI, Zvonko. 2007. *Poznávanie kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2007. Filozofická fakulta. 249 s. ISBN 978-80-8094-239-7.
- MICHALOV, Jozef – HETÉNYI, Martin – IVANIČ, Peter – TANESKI, Zvonko. 2008. *Význam kultúrneho dedičstva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta 2008. 363 s. ISBN 978-80-8094-455-1.
- NÁHALKA, Štefan. 1973. *Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Vznik a prvé desaťročie*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1973. 359 s.
- OBERT, Viliam. 1976. Historický Svätopluk. In *Matičné čítanie*, roč. 9, č. 8, s. 5.
- PAŠTEKA, Július. 2002. *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo 2002. 592 s. ISBN 8071143707.

- PAVLOVIČOVÁ, Kristína. 2016. *Velkomoravský Proglas*. Trnava – Bratislava : Typi Universitatis Tyrnaviensis a Veda, vydavateľstvo SAV 2016. 144 s. ISBN 978-80-568-0016-4.
- RATKOŠ, Peter. 1977. *Velkomoravské legendy a povesti*. Bratislava : Tatran 1977. 174 s.
- RYDLO, Jozef M. 1989. *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1989. 581 s.
- SPUSTOVÁ IZAKOVIČOVÁ, Gabriela. 2018. *Rytier a pevec Viliam Turčány*. Suchá nad Parnou : RUAH 2018, s. 142 – 143, 152 – 153. ISBN 9788089604371.
- STANISLAV, Ján. 1950. *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*. Martin : Matica slovenská 1950. 224 s.
- TOMKO, Jozef. 1984. *Význam svätých Cyrila a Metoda v slovenskom katolicizme a slovenských dejinách*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda 1984. 66 s.
- VAŠICA, Josef. 1966. *Literárni památky epochy velkomoravské (863 – 885)*. Praha : Lidová demokracie 1966. 287 s.
- VRAGAŠ, Štefan. 2013. *Cyrilo-metodské dedičstvo*. Bratislava : Lúč, vydavateľské družstvo 2013. 142 s. ISBN 9788071149293.
- Živena: Národný almanach II*. 1885. Martin : Živena – spolok slovenských žien. 311 s.

Z PONUKY VYDAVATEĽSTVA SNK

PROGLAS

Reprezentatívna publikácia Predslovu Konštantína Filozofa k staroslovienskemu prekladu Biblie, ktorou si Slovenská národná knižnica pripomenula 150. výročie príchodu Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy.

Cyriľ Vasiľ a kol.

Martin, Slovenská národná knižnica, 2013

18 x 29,5 / 79 strán

ISBN 978-80-8149-012-5

Publikáciu je možné objednať prostredníctvom e-mailovej adresy objednavky_knihy@snk.sk alebo telefonicky na čísle 043/2451 277.